MA PRIMERA EXCURSIÓ ALS ALPES

EN JUNY DEL ANY 1867

(Acabament.)

III

Com ja vaig dir, á la sortida de *Chamonix*, sols portavam 100 franchs entre 'ls dos. Havíam caminat 3 dias gastant lo menys possible, viatjant sempre á peu, imposantnos fins privacions pera no quedar sens diners, y al arrivar á Lausanne sols nos quedavan entre 'ls dos 36 franchs. Teníam que menjar y dormir y l' ensendemá marxar de bon matí cap á *Neuchâtel*, com ho efectuarem. Després d' haver pagat l' Hôtel y pres los dos bitllets de 3.ª, 'ns posarem en marxa y arrivarem á *Neuchâtel*. Pochs minuts després de las 11 del matí 'ns hostatjavam en *l' Hotel du Faucon* portant entre 'ls dos 5 franchs y céntims á las butxacas.

Com no 'ns havíam mudat la roba desde 'l dia abans de la sortida de *Chamonix*, pot figurarse l' estat de bruticia extraordinaria en que arrivaríam, considerant que feya quatre dias que no 'ns havíam mudat, havent caminat 3 dias, dos d' ells per carretera, ab la pols que es de suposar, baix l' acció d' un sol de foch en dias serens y clars y molt calurosos dels derrers de Juny, ab los *havre-sacs* á la esquena y

suhant á riu fet, y 's fará cárrech que pareixíam dos perduts, (1) de tal modo que jo crech se 'ns considerá com á tals ja que tothom 'ns mirava ab recel y curiositat.

Al baixar del tren dirigintnos á peu al hôtel 'ns cridá l' atenció l' aspecte de festa que presentava la ciutat: tots los carrers estavan engalanats, y la gent discorrent per ells ab molta animació. No tardarem en enterarnos de que 's celebrava ab grans festas que tenian de durar 3 dias, *La Assamblea del Tiro Federal* y que estavan reunits tots los tiradors de la *Suissa* en *Neuchâtel* pera disputar los premis del gran concurs y extrenyer á la vegada los llassos de fraternitat entre las diferentas rassas y pobles que forman l' admirable *Confederació Helvética.*

Apretant lo pas pera que no 'ns quedessim sense hostatje per la gran munió de gent que desembocant de la estació invadía la ciutat, anarem al hôtel y prenguerem una cambra pera 'ls dos, puig no podiam disposar de cap més altra habitació. Tot seguit nos dirigírem á casa del meu banquer á fí de recullir nostres equipatjes, pero per dissort trovarem lo despatx tancat y barrat. Preguntarem al porter, qui 'ns digué que fins «demá passat» no estaría obert lo despatx, y que tornessim.

Pot considerar l' efecte que 'ns produhí semblant noticia. No 'ns podiam mudar de roba, ni teníam diners pera comprarne, puig entre 'ls dos reuníam, com he dit, 5 franchs y céntims.

Lo Sr. *N.*, que desde que deixarem lo rús perdé lo bon humor, estava poch menys que desesperat. Quan se convencé á la sortida de *Chamonix*, que teníam de subjectarnos á la més extricta economía, pera poder arrivar á reunirnos ab lo nostre equipatje y nostres fondos, son carácter tan alegre y jovial se torná trist y caygué en lo més gran abatiment. No 's podía conformar á menjar y beurer ab sobrietat; anar á peu li agradava molt, pero prescindir de poder demanar quan arribava á un hôtel, ab cert énfasis:—«*Peu de plats,*

(1) Com lo baró de Trenck y lo tinent Schell, oficials de l' exércit de *Frederich lo Gran de Prusia*, al entrar, desertors, en la ciutat de *Torn*, de *Hungría* en un dia de mercat, en 1747; qual baró de Trenck fou decapitat en 1794, en París, durant l' época del *Terror roig en França*, acusat per enemich de la República. (*Vida de Frederich, baró de Trenck*, major de l' exércit prussiá y ajudant guardia de Corps del *rey Frederich II*, escrita per ell meteix dotze anys després d' haver sortit de *la ciutadella de Magdemburg*, hont estigué prés 10 anys carregat de cadenas.)

mais très exquis,»—y quan s' assentava á taula no poder dir ab certa gravetat: —«*Je bois toujors du vin des meilleures cartes*», – era per ell, *bon vivant* y *gourmet*, ensemps que pressumptuós, lo major dels martiris. Pero al sentir al porter que deya: «*Revenez après demain,*» sa indignació no tingué limits. No podia ni volia passar un dia més sense cambiarse la roba: de cap manera volia conformarse.

Preguntarem per la familia del banquer, y lo porter 'ns digné que era fora y no tornaría fins á la nit. Pera calmar á mon company, que estava furiós, vaig escriure un *bitllet* deixantlo al porter ab encárrech especial de donarlo á son amo tant bon punt arrivés á casa. Nos ne tornarem al hôtel pera dinar. Després sortirem pera passejar per la ciutat, que lo Sr. *N.* no coneixía, y com á mi m' era coneguda li vaig servir de cicerone. Passejarem per la ciutat y sas aforas; pero era tant gran l' aburriment de mon amich com lo meu disgust, y prompte 'ns cansarem de passejar retirantnos á posada.

Al dia següent, á dos quarts de vuyt del matí, tinguerem una agradable é inesperada sorpresa. Trucaren á la porta de la cambra y al obrirla se 'ns presentá devant lo banquer, que venía á saludarnos y á convidarnos á dinar; vingué ab ell un criat ab las maletas. Llavors acabaren mon mal humor y 'l de mon company, que torná á son centre més animat, alegre y xistós que may. Tan es aixís que en lo dinar «homme d' esprit,» estigué tan amable y tan ditxós que 's guanyá l' afecte del banquer, de la sua muller y demés familia.

Tan prompte termenarem nostres negocis anarem á *Chaux de Fonds*, hont hi passarem dos dias; luego utilisant la deliciosa vía del Jura, que atravessa sitis pintorescos en extrém, baixarem á la estació de *Biel ó Bienne* (Suissa alemana), y d' allí anarem á Berna, hont passarem un dia. Després nos dirigirem per Thoune á Interlaken hont passarem 3 dias fent varias excursions en l' Oberland Bernés, entre ellas los celebrats falls *Le Giessbach* que forman set salts que 's llensan al *Lac de Brienz*, lo més alt á un desnivell de 350 metres sobre dit llach.—Nos entornarem á Berna y d' allí 'ns dirigírem á Lucerna, hont hi passarem dos dias, pujant al Rigi á peu. (Llavors no hi havia encare lo camí de ferro de cremallera pera pujar al Rigi.) De Lucerna anarem á Zurich y á Schaffhouse pera contemplar la grandiosa «Chute du Rhin» ó cataratas del Rhin, que en un lloch que te 115 metres d' amplada, 's precipita ab un desnivell de 15 metres en sa vorera esquerra y de 19 en la dreta.

De Schaffhouse anarem á *Bâle, Basel* ó *Basilea*, hostatjantnos en *l' hôtel Schrieder* enfront de la estació alemana. Passarem un dia en

Bâle, de hont, en cosa de duass horas de tren anarem á *Freiburg in Briesgau (Baden).* Nos quedarem allí dos dias pera visitar la preciosa catedral gótica y donar un passeig per las valls de *la Schwarzwald* (Selva Negra.) Anarem després á Baden Baden y desde allí á Calsruhe, Heidelberg y Mannehim passant un dia en cada una d' aquestas ciutats.

En *Mannehim,* mon amich com bon lliberal, volgué pagar tribut á la memoria del malhaurat estudiant de Teologia, *Sand,* enterrat allí, visitant sa tomba. No estich segur si fou en 1817 ó en 1818, quan lo jove estudiant *Sand* matá d' una punyalada á *Kotzebue, gobernador de Mannheim,* molt odiat dels lliberals alemanys, als que perseguía sens pietat. L' estudiant de Teología fou decapitat per medi de destral, y morí ab gran valor y pasmosa serenitat. Desde la presó al patibul, *Sand* caminá constantment baix una pluja de flors; tot lo poble de *Mannheim,* tothom, feu una espontánea ovació al que la lley havía comdemnat á morir. Las senyoras sobre tot se distingían cubrintlo de flors. Son molts los extrangers que visitan la tomba del propagandista *Sand.*

De *Mannheim,* per lo *Rhin* anarem á *Colonia,* hont visitarem sa maravellosa catedral que llavors no estaba encare acavada del tot, y tot seguit marxarem á *Leipzig* y *Dresde.* Estiguerem un dia en cada punt y després anarem cap á *Berlin,* llavors capital de Prusia tan sols. Estiguerem en *Berlin* quatre dias, dos en *Francfort sobre lo Mein,* y altres tants en *Stuttgart.* De *Stuttgart* anarem á *Munich,* hont estiguerem dos dias, anant després á *Ausburg* y *Ulm* en qual darrer punt 'ns quedarem algunas horas pera contemplar lo Danubi, lo primer riu d' Europa que té orígen en la Selva Negra, y veurer la ciutat y aquellas fortificacions que lo Feld-Mariscal Mak ab 28 generals y 40.000 homes del exércit austriach, rendí al emperador Napoleon 1.er en persona, á primers d' aquest sigle en honrosa capitulació.

De *Ulm,* ab 3 y 1/2 horas de tren anarem á *Friedrichshafen* port vurtemburgués, sobre lo llach de *Constance.* Allí 'ns embarcarem en un gran y bon vapor de rodas, que atravessant lo llach de *Constance,* en set quarts nos desembarcá en lo port del meteix nom, en territori badense.

IV

Lo *llach de Constance,* está constantment recorregut per «líneas» de vapors entre 'ls ports de *Friedrichshafen, Constance, Bregenz,*

Roischach, Romanshorn y *Schaffhouse;* los tres darrers son de la Suissa y lo de *Lindau* de Baviera. Lo llach es un inmensíssim depósit hont lo *Rhin* purifica sas ayguas, puig l' atravessa de cap á cap. Té 150 km. de circunferencia, uns 64 km. de llarch de *Bregenz* (port austriach sobre lo llach) á la embocadura del *Stockbach,* y sa latitut es de 12 km. (539 km. quadrats, sa superficie.) La major profunditat es de 255 metres, entre *Friedrichshafen,* port del *Wurtemberg* y *Utweil* (Suissa.)

En *Constance* (407 metres) 'ns bostatjarem en l' *Hôtel Halm,* enfront de la estació.

Constance es una bonica població de 14800 habitants, situada á l' extrem NO. del llach, en lo lloch hont lo Rhin ne surt.

De Constance, hont soparem y dormirem, anarem cap á *Romanshorn* y *Rorschach* y de *Rorschach* anarem per ferro-carril á *Saint Gal (St. Gallen,)* y d' allí cap á *Coire* (en alemany *Chur,)* hostatjantnos en *l' Hôtel Lukmanier,* prop de la estació (590 metres.)

Prenguerem en Coire ó Chur, los dos recons, de cupé, en las diligencias que surten cada dia pera *Splügen, Chiavenna, Colico, Camerlata* y *Milán,* en direcció á aquesta última població, pera la que 'ns procurarem dos bitllets directes, ananthi comprés lo passatje en la diligencia fins á *Colico* De *Colico* á *Camerlata* en lo vapor que atravessa lo Llach de Como, y de Camerlata á Milán en ferro-carril.

Sortirem de Coire á las 7 del mati, si mal no recordo. Lo Sr. *N.* anava al recó de la esquerra del cupé de la diligencia, y jo al de la oposada; l' assiento del mitj anava vuyt, y mon amich volía pendre tot lo cupé pera nosaltres, sols pera poder estar ab més comoditat las 16 ó 18 horas de diligencia. Jo vaig oposarme ab rahó; me dolia gastar 35 franchs sens més ni més. Aixís es, que quan vegerem arrencar la diligencia y que no pujava ningú á ocupar l' assiento lliure, 'ns posarem molt contents. Pero estava escrit que aquell goig no devia durar gayre, com després se veurá.

La carretera magnífica, com totas las de Suissa y Alemania, 's dirigeix amunt sempre de la vall del Rhin, que no pot esser més gemada. Se passa per *Reichenau, Bonaduz* y *Rhaezüns,* s' ovira un bonich castell situat sobre d' una roca banyada per las ayguas del Rhin. A la vorera dreta del Rhin se veuhen las ruinas del castell de *Nieder-Javalta.* Després passarem per *Realta,* per la gran casa de correcció del *Cantó de Grisons,* per *Katzis* y després á ma dreta un convent ab pensionat de noyas. Al S., s' ovira la blanca cima del *Piz Curvèr* (2975 metres;) més á la esquerra, lo *Schyn,* ab lo magestuós

Piz St. Michel (3161 metres,) al fons; al N. lo *Ringel-Spitz* (3249 metres) y lo *Trinsenhorn* (3028 metres): á un quart més amunt, lo *riu Albula* desemboca en lo Rhin. Després la diligencia 's deturava á la entrada de la tant agreste com sublim, poética y com estreta *Vall* y *Gorjas de la Via Mala,* en lo poblet de *Thusis* (716 metres,) que té 1126 habitants. Aquí donchs va acabarse nostre goig. Un senyor inglés primet y alt, de patillas rossas, que tindría uns 60 anys, pujá á ocupar l' assiento vacant del cupé de la diligencia, saludantnos, al ferho, en alemany. S' assenta y 's tragué ab gravetat de la butxaca lo *Times* y 's posá á llegir. Lo *Sr. N.*, al veurer que 's tenía que extrenyer quan anava tot repapat en son assiento, no hi vegé de cap ull. Pera desfogar la bilis, creyent com era de pensar, que lo nou viatjer vehí no compendría 'l catalá, ell que casi sempre parlava en la llengua de *Racine* 's desfé en tota classe de paraulas mal sonants, servintse de la nostra llengua pera ridiculisar y fer mofa del inglés. Sens demostrar aquest entendrel, seguí imperturbable llegint son *Times* y fumant son cigarro.

La diligencia pujá per l' atrevida carretera que s' endinza en aquella grandiosíssima manifestació de la Naturalesa, la abrupta *Via Mala*. Cada maravella que excitava la nostre admiració, feya joch ab alguna brometa pesada del Sr. *N.*, que l' inglés no podría entendrer.

Aixís anarem seguint lo viatje ab la brometa que anava pujant de diapassó, sempre que mon amich no podia distingir cómodament los accidents y paissatjes de la dreta del camí, quan li cridavan l'atenció; y com l' inglés y son *Times* desplegat no li deixavan gosar ab llibertat d' aquella naturalesa tan prodigiosa, no podent móurer's y contemplar ab facilitat cap á la dreta, llavors mon amich era cruel: no hi havia pietat pera nostre vehí, que no podia entendrer... ¿Cóm era possible que conegués la llengua catalana, quan lo meteix Sr. *N.*, que s' en servia la considerava un simple dialecte, que casi ningú possehía?

Mes amunt de *Thusis* se troba lo pont sobre del riu *Nolla,* que á pochs passos del pont se llensa al Rhin. *Lo Nolla* te orígen en las filtracions de las ayguas del *llach de Lüsch,* situat en lo *Heinzenberg* sobre del poblet de *Tschappina,* en un sol de restos de rocas esquistosas en descomposició, y com lo llach de Lüsch no te desaygüe visible, se considera que las filtracions del subsol son l' orígen del riu Nolla.

La vista del pont es notabilíssima, admirable: al fons de la vall s' eleva lo *Piz Beverin* (3000 metres); la vall del *Rhin* sembla en-

caixonada entre altas montanyas. La entrada de la gorja per hont lo Rhin s' obre pas ab estrépit, lluytant ab las inmensas rocas que se li oposan en son llit, sembla guardada sobre la vorera dreta á 246 metres d' altitut sobre del llit del riu, per las ruinas de *Hoch-Ryalt* ó *Hoch-Realt*, en francés *Haute Rhêtie*, lo més antich castell feudal de la *Helvecia* (950 metres), construhit, segons la tradició per *Rhatus* ó *Rhætu*, suposat gefe dels *Etruscos* que fugiren á la aproximació dels *Galos* l' any 164 de la fundació de *Roma*. Las ruinas del castell son al costat S. de la montanya; al N. s' hi troban las de la *iglesia* de *St. Joan*, la més antiga y algun temps la sola de la vall, que tardá molt á abrassar lo cristianisme.

Del 1470 fins al 1822, lo camí remontava lo Nolla per entre 'ls boscos y guanyava la part superior de la gorja sobre meteix de *Rongellen*. Eix camí tan célebre, conegut baix lo nom de *Via-Mala*, no tenia més de 4 peus d' amplada y pujava seguint sempre per la vorera esquerra. La nova carretera fou construhida en 1822, y 'l camí de la gorja considerablement aixamplat. Al penetrar en aquest congost un queda de sopte sorprés al passar de la més gran claror á la sombra més frescal. Las abruptes cingleras que forman la gorja, s' elevan á cada costat á plom uns 500 metres sobre del riu. A uns 30 minuts de *Thusis*, se passa per un túnel de 50 metres de llarch obert en la calcárea roca, *Le Trouperdu (Verlorene-Loch)* (818 metres).

Després al cap d' un quart, se passa per *Rongellen (Pension Via-Mala)*. La gorja s' aixampla un poquet y forma un petit estany, pero prompte torna á extrenyers com més avall. A curts intérvals, la carretera franqueja tres vegadas lo riu. Als 15 minuts se passa lo primer pont hont hi ha una cantina; als 5 minuts lo segon pont (867 metres). Lo paissatje es grandiós y sublim; lo Rhin corre á 88 metres de profunditat, entre una gorja tan estreta, que poch falta pera que las rocas de la cinglera se toquin de costat á costat. Lo 27 d' Agost de 1834 y 'l 28 de Setembre de 1868, las ayguas del riu passaren tan altas, que arribaren casi á tocar l' arch del pont. Als 25 minuts lo tercer pont, hont termina la *Via-Mala* (885 metres). Sortirem de las ombras y entrarem en plé y ardorós sol al desembocar la carretera en la vall de *Schams*. Al S. s' eleva la cima punxaguda del *Hirli* (2857 metres).

Als 34 km. de *Coire* ó á las duas horas de *Thusis*, passarem per *Zillis* (993 metres), poblet que te la iglesia més antiga de la vall: la torre y nau son d' estil románich. A la dreta, sobre l' altura de la vorera esquerra del Rhin, y á sobre de *Donath*, dominadas per lo *Piz*

Beverin, s' oviran las ruinas del *castell de Fardün* ó de la *Tour* (1164 metres), qual batlle á mitjans del sigle XV, fou la causa de la liberació del país, com *Gessler* ho fou pera 'l país d' *Uri* un sigle y mitj avans, entrant en la casa de *Jean Caldar*, un pagés que ell odiava, y escupint en la escudella (potage), que 's trobava sobre la taula. Lo pagés l' agafá pe'l coll y li ficá lo cap dins de l' olla, cridant: «*Malgía sez il pult cha ti has condut*»—*menja tu meteix la escudella que tu has condimentat*—y l' escanyá. Això va esser la senyal del alsament general.

Mes amunt se troban los *banys de Pignieu*, mitj destruhits per las inundacions y per lo foch; sas ayguas alcalino-ferruginosas son conduhidas á *Andeer*, hont hi ha un establiment de banys. La carretera de *Splügen*, atravessa 'l riuhet que baixa del *Piz Curver*, per un pont de pedra. Sobre la paret del E., hi ha la següent inscripció llatina:

Jam via patet hostibus et amicis; cavete Rhaeti! simplicitas morum et unio servabunt avitam libertatem.

A la esquerra, lo poble de *Pignieu*. Enfront, en la vorera esquerra del Rhin, *Clugin* y la torra cuadrada del castell de *Cagliatscha*, en ruinas. Al cap de tres quarts d' hora, ó sia als 38 km., *Andeer* (979 metres) poble de 603 habitants, lo principal de tota la vall.

La carretera de *Splügen* s' eleva en zig-zag, y passant prop de las petitas ruinas *Bœrenbourg*, entra á la esquerra en la *Gorge de Rofna*, gorja rublerta d' exhuberant vegetació, hont lo Rhin se llensa saltant ab estrépit de fall en fall. S' atravessa per un pont, no lluny de la entrada, á 40 minuts d' *Andeer*. *L' averser-Rhein* que 's precipita en aquest lloch del *Val Ferrera*, que forma també un preciós fall un poquet més amunt. Prop del pont hi ha un hostal. No molt lluny de l' extrem de la gorja, (á 45 minuts), se deixa á la dreta un antich pont sobre 'l Rhin. La vall s' allarga, la carretera atravessa, á 15 minuts) un torrent que surt de la *Vall Luretta* á la esquerra. Mes tart á la vora del camí, s' oviran las ruinas de la *Fundició de Sufers;* á la dreta lo *Kalkberg*. Als 10 minuts, un túnel de 10 passas de llarch, obert en la roca viva, la *Sassa-Plana* (1340 metres). A un quart d' hora d' allí, lo poble de *Sufers* (1424 metres), sobre la vorera esquerra del Rhin. La carretera entra en una gorja plena d' inmensa boscuria y atravessa als 25 minuts per un atrevidíssim pont (1440 metres) lo riu que remoreja ab remolins com si estigués en ebullició, á una inmensa profunditat. Després una petita pujada, y l' embadalit *touriste* veu desarrollarse devant seu lo *Rheinswaldthal*, ó sia la vall del Rhin. A la dreta lo cim nú del *Kalkberg* (2975 metres); enfront

l' *Einshorn* (2941 metres); á la esquerra de *Splügen* y al costat del *Guggernüll* (2887 metres), lo *Piz Tambo* (3276 metres), 20 minuts; y als 52 km. de *Coire* s' arriva á *Splügen, Spluga* en llengua romanda, bastant parescuda al catalá (1450 metres), poble de 484 habitants, lo més important de la vall. *Hôtel Bodenhaus* ó de *la Poste* y *Hôtel Splügen.*

De *Spluga* ó *Splügen*, arrenca la carretera qne va al *Sant Bernardino* 1626 metres) y *Bellizona* (237 metres).

A un quart de tres aproximadament arrivavam á *Splügen*, hont dinarem en l' *Hôtel de la Poste.* Després d' haver ben dinat y prés café, pujarem á la diligencia, y altre vegada en marxa.

Quan la diligencia arrencá, lo senyor inglés ab la major gravetat se tragué de la butxaca de son chaqué la petaca, y ab la finura més refinada, parlant en catalá castís, se dirigí á mon amich en aquestos termes:

—«Vosté 'm permeterá que li ofereixi un cigarro, que no dupto 'l »trobará mellor que 'ls que 's despatxan en los estanchs de *Barcelo-»na.*»—Mon amich quedá espalmat, avergonyit y confós. Aceptá lo cigarro, y ab veu apagada y tremolosa respongué: —«Gracias.»— L' inglés se girá y m' oferí també un cigarro, que vaig aceptar regraciantli.

Seguí un moment de silenci; cada hu encengué sa regalía y prompte lo cupé, quals finestras estavan tancadas pera resguardarnos del ayre que en aquellas altituts era fret, ab los tres cigarros encesos se vegé tan plé de fum, que nostre vehí tingué que obrir la finestra que tenia enfront, pera donar sortida al fum y deixar penetrar l' ayre rarificat d' aquellas enlayradas montanyas. Després dirigintse al Sr. N. digué:—«Vosté es molt divertit, es molt animat pera viatjar, te molt »bon humor y es molt graciós. Ja m' he fet cárrech de la seva bro-»meta. Vosté no es pas catalá: es mallorquí. Son company si que es »catalá. Jo só inglés pero he viscut 25 anys á Barcelona, he tingut »casa allí, encare hi tinch negoci, y llegeixo 'l Brusi. Aixís no tenen »de extranyar si parlo be 'l catalá, llengua que m' agrada molt, en-»care que se n' hagi valgut vosté pera dedicarme un ramellet de *fra-»ses escullidas.* ¿Han reparat vostés que la llengua romanda que 's »parla en la *Suissa romanda* te molta analogía ab la catalana?»—

Jo vaig seguir la conversa ab l' inglés, que era home il-lustrat, y 'ns ferem amichs; pero lo Sr. *N.* quedá tan confós que durant tot lo camí no proferí ni una sola paraula, sempre ab lo cap baix. No feya

més que mirar alguna vegada trayent lo cap per la finestra del seu costat, contemplant lo paissatje.

Al baixar de la diligencia en *Chiavenna* pera sopar, se m' acostá y 'm digué: ¡Quína llissó!... La cara 'm cou... Me servirá d' experiencia. May més parlaré de ningú anant de viatje... ¡Quí tenia de dirho!

Al arrivar á *Colico*, al baixar de la diligencia pera embarcarnos en lo vapor, nos despedirem de nostre company de viatje que fou molt amable y cortés. Lo *Sr. N.* estava afectat, nerviós y convuls. Durant vuyt dias estigué capficat, no era lo meteix home. En lo transcurs de sa vida, sempre 's recordá de la escena de *Splügen* ó *Spluga*, com ell deya, y no 's cansava de repetir: «No 's pot ni 's deu burlar de ningú, pot succehir un xasco.»—Posém punt y seguím nostre viatje.

Al sortir de *Splügen* bifurca la carretera; la que seguirem se separá de la del *Bernardino*, que deixarem á ma dreta; nosaltres seguirem la de ma esquerra, que per un' altre pont atravessa lo Rhin y puja per rápits zig-zags, passant per un túnel de 85 metres de llarch que desemboca en una vall deserta, y atravessant duas vegadas lo *Hoenserbach*, y pujant per innombrables curvas al O. de la vall, passa per una casa aislada (2035 metres) y guanya al cap de duas horas y 1/2 per una llarga galería amurallada lo geganti coll de *Splügen* ó *Spluga (Colmo dell' Orso,)* (á 2117 metres,) sobre de la frontera suissa é italiana, entre lo *Piz Suretta* (3025 metres) á la esquerra, y lo *Piz Tambo* (3276 metres) á la dreta. Aquest coll era ja conegut dels *Romans*.

Després d' haver passat lo punt culminant y la primera casa del peó de la carretera (refugi,) en 15 minuts ó sía als 12 km. de *Splügen*, arrivarem á la *Dogana* (aduana) italiana y grupo de casas (1904 metres.) Allí visitaren los equipatjes y foren molt rigurosos ab los cigarros, com succeheix en totas las aduanas d' *Italia*.

Pareix que en hivern la neu sol arrivar en aquest punt fins á las finestras dels primers pisos de las casas. Durant las tempestats se tocan las campanas dels quatre refugis pera guiar al extraviat caminant. En l' antich camí que, anava directament a *Isola* per la *Gorja di Cardinello*, siti molt exposat per las avalanxas, los francesos en 1800 hi passaren é hi perderen moltíssima gent, puig columnas enteras foren arrastradas al abim.

Are, la nova carretera descriu mil ondulacions sobre la vessant E. de la montanya. Está protegida per galerías; la primera de 227 me-

tres, la segona de 208 y la tercera de 500, construhídas de pedra picada. Las cubertas son de pedra molt inclinadas y descansan sobre forts y groixuts pilans y aixís la neu llisca y cau montanya avall. Una especie de sageteras ú oberturas en los costats, hi deixan penetrar la llum.

Al eixir de la segona galeria, 's gosa d' una bonica vista sobre *Isola* y lo camí vell destruhit per una inundació en 1834. Després de haver passat *Pinazzo* y ans d' arrivar á una petita galería, lo riuhet *Madeismo* se llensa d' una roca per un salt de 200 metres. La diligencia, com sempre, se pará pera poder contemplar lo grandiós fall que s' ovira de dalt d' un serradet del costat de la carretera.

De *Pinazzo* en mitja hora 's va á *Madeismo*, petit poble molt pintoresch (1500 metres.) Ayguas ferruginosas. Establiment hidroterápich.

La carretera segueix ab innombrables túnels y talls verticals, tallats á plom uns sobre altres. Inscripció en honor del emperador d' *Austria Fernando I*, que en 1834 feu construhir la carretera. En lo km. 27, se troba lo petit poble de *Campo Dolcino*, compost de quatre grupos de casas y una iglesia (1083 metres.) Se segueix baixant ràpidament per la vall de *Liro* ó *de Sant Giacomo*, sembrada de restos de colossals rocas que s' han anat desprenent de las montanyas vehinas, y poblada en sa part central é inferior de grans castanyedas, ovirantse en son fons, la iglesia de *Gallivaggio*. Luego s' arriva á la regió de las vinyas y á *Chiavenna*, població de 3800 habitants (317 metres,) en lo km. 40, sobre lo riu *Mera*.

Are 's va ab ferro-carril á *Colico* y d' allí á *Como* y á *Milán*.

Arrivarem á mitja nit á *Chiavenna* y soparem en l' *Hôtel Conradi* al costat de la posta ó correu, y luego tornarem á pujar á la diligencia, arrivant á trench d' auba á *Colico*, població situada en lo pintoresch llach de *Como* (213 metres.)

A las 5 del matí nos embarcarem en un vápor que 'ns desembarcá á las 7 en *Camerlatta*. Allí á las 7'45 ó á las 8, prenguerem lo ferro-carril que passant per *Monza*, en cosa de duas horas nos portá á *Milán*, en qual ciutat nos hostatjarem en l' *Hôtel* ó *Albergo Sant Marco*, vía del *Pece*, prop del *Domo*.

V

Permanesquerem tres dias en la hermosa y monumental capital de la Lombardía. D' allí passarem á *Venecia,* permaneixent allí tres dias en la perla del Adriátich, un en Brescia y tres en Florencia, de hont tornarem á *Milan:* hi estiguerem dos dias escassos; passarem á Turin, hont permanesquerem tres dias, y tres més en Génova. Y com llavors encare no hi havia ferro-carril pera anar á Niza, nos hi dirigirem per mar: nos embarcarem en un vell, petit y dolent vapor. La travessía fou terrible: tinguerem un fort temporal, durant lo qual mon amich dormí sempre. En Niza hi estiguerem un dia, allí prenguerem lo ferro-carril cap á Toulon y Marsella, passant un dia en lo primer punt y tres en lo segon. Després per Nimes, Montpellier y Cette, anarem á Toulouse, y d' allí á Foix, en qual ciutat, que fou la capital del estat ó comtat de Foix rival del d' Urgell, prenguerem un cotxe que per *Tarascon sur Ariège* nos conduhí á *Ussat les Bains.* Allí 'ns reunirem ab la meva familia que havia anat á estiuhejarhi. Permanesquerem en Ussat les Bains cuatre dias, y després tots junts, en un cotxe de sis assientos, passant per Ax les Bains y *coll de Merens* ó de Puymorens, anarem á Puigcerdá, á reunirnos ab la familia de mon amich lo Sr. *N.*, que estava estiuhejant en l' Hostal de l' Aygua Beneyta.

Arribarem á Puigcerdá á més de mitjans d' Agost, hont permanesquerem fins lo 15 de Setembre las duas familias juntas. hostatjadas en l' Aygua Beneyta; que no feya gens felís al Sr. *N.* Tan amich del confort y del luxo, viure en un hostal casi primitiu, crech inútil dir que no li agradava. Ell anyorava aquell ridícul, exagerat y fins escandalós luxo y sibaritisme dels hôtels de l' extranjer, en especial de Suissa, Alemania, França é Italia, mentres que jo, que 'n venia tip, escandalisat y explotat, me trobava molt mellor en un modest hostal de la vellura servit per gent senzilla y amable de la nostra terra, que en lo fastuós *Hôtel Imperial de Chamonix.*

La civilisació, com es un progrés, y 'l progrés es una lley incontrastable de la Naturalesa, es sempre un bé, pero la civilisació moderna, mirada baix lo prisma de la imparcialitat, ha resultat un mal en algunas de sas manifestacions. Se pot afirmar que es una calamitat en lo present y un perill en lo pervindre de la humanitat, puig ha afeminat tant al home ab lo luxo, las comoditats y la molicie, que

sembla nos hagi transportat als *Imperis orientals* ó á las postrimerías del *Imperi romá.*

Lo faust, l' oripell, l' orgull y la vanitat informan las costums de totas las classes socials, y han acabat per dissort ab aquellas costums senzillas y patriarcals que en temps de nostres antepassats estavan encarnadas en la nostra terra. Are l' únich ideal que tot ho domina, es donarse totas las comoditats, viure ab gran pompa, ab luxo enlluhernador que tant contrasta ab la miseria del pobre, bufar molt y donarse ayres de gran senyor; en una paraula, viure pera gosar, y sols pera gosar.

¡Los sentits!... ¡Lo materialisme!

Tals son los fruyts d' aquesta societat corrompuda, que no participa del passat, pero tampoch del pervindre, no; que ja s' ovira la aurora d' aquell dia de gloria pera la humanitat, en que las costums puras, la laboriositat y la práctica de las sublims doctrinas cristianas, regenerarán al home y 'l farán ascendir per lo camí de la perfecció y acostarse á *Deu*, de qne avuy per desgracia ne viu tan apartat.

Los fruyts de la verdadera civilisació haurian de ser la educació viril del home, costums senzillas, modestia, humiltat y sobrietat y horror al luxo y als plahers materials. Si aixís no s' educa á l' home, se va indefectiblement al cáos.

Y are que parlo d' aixó 'm recordo que alguns escriptors se planyen de que la minúscula *Andorra*, sia refractaria al progrés, y no s' hagi col-locat al nivells dels pobles cults. Donchs fan mal en plányersen. Cert que 'ls moradors d' aquellas valls viuhen en las tenenebras de l' ignorancia, mal vestits, mal alimentats, en llars casi primitivas... ¿Pero que té que veure aixó ab sa felicitat? Ells son ditxosos, perqué están apartats del mon y no coneixen sas miserias, y están bé ab las costums patriarcals, que entre ells regnan. Lo dia en que 'l ferro-carril creuhi aquellas valls deliciosas y atravessi aquellas montanyas coronadas d' inmaculada blancor, lo dia en que lo telégrafo y 'l teléfono portin allá la paraula feta llamp de totas las regions del globo, llavors podrán ésser tal vegada richs, il-lustrats, podrán gosar de tots los bens asequibles al home, pero ¡ay no serán felissos, si no saben conservar sas patriarcals costums. Serán felissos materialment, pero moralment no pas com are. Y entre las duas felicitats es preferible la moral!...

Quedi, donchs, *Andorra* tal com es pera recort de temps més ditxosos y pera ensenyansa dels presents.

Durant tot lo temps que estiguerem en *Puigcerdá*, tot lo tema de

nostras discussions era sempre lo mateix. Lo *Sr. N.* estava enamorat de las ideas y cosas modernas en grau superlatiu, y jo veya las cosas d' altra manera. Ell estava per lo luxo y lo sibaritisme, y jo per la sobrietat y la major simplicitat.

Per fí vingué l' hora de tornar á Barcelona y lo 15 de Setembre ho efectuarem. Las senyoras cavalcant bons matxos de sella fins á Ribas; nosaltres á peu. De Ribas á Ripoll, en la tartana d' En Rotllat. De Ripoll á Granollers en diligencia, y de Granollers á Barcelona en ferro-carril. Y aquí termená nostre magnífica expedició.

ARTHUR OSONA.

Barcelona 25 Juliol 1889.

LA PUNTAIRE

Á D. JOSEPH FITER

Oh puntayres de la costa,
lo treball al cel acosta
y aqueix treball es sagrat;
á vostra mareta juntes,
vora la porta feu puntes,
com la Verge us ha ensenyat.

Una orfaneta de pare
vetllava á sa pobre mare
que era malalta en son llit;
assistintla nit y dia,
ha venut lo que tenia,
fins ses trenes d' or brunyit,

¡Si ho vegés son avi noble!
en la casa no hi ha un moble,
en lo calaix no hi ha pá;
un bocinet que n' hi havía,
en nom de Deu y María,
á un altre pobre 'l doná.

Com la malalta es ja vella
¡ay! no pot captar per ella:
al tornar, seria cos;
y si no surt una estona,
morirá en aquella espona
y 'ls cadavres serán dos.

Mes confía la donzella;
com mariner á la estrella,
gira 'ls ulls á Montserrat,
y exclama de nit y dia:
Quí ab vos, oh Verge, confía.
may queda desamparat.

En sa cambra, ahont tot plora,
entrar veu una senyora:
—Vetaqui—una eyna,—li diu,
ab que t' acampes la vida
per tu y ta mare tulida,
sense móuret de son niu.—

Ab sès manetes de rosa
sobre la falda li posa
lo més bell dels coixinets;
y li comensa una randa
fent bellugar en garlanda
sos joguinosos boixets.

Los boixets ab ses joguines
forman les malles divines
d' un filat que 'l cor li pren,
les aplegan á madeixes,
y les escampan en reixes
de fil d' or y fil d' argent.

Y la seda de Valencia
blanqueja com l' ignocencia,
rosseja com lo matí;
y 's barreja en l' obra fina
algun gra de carolina,
com á la perla 'l rubí.

De les flors més bonicoyes
ne dibuixa rams y toyes,
y, per corona, damunt
hi posa 'l nom de María,
que es una estrella del dia
per aquell cor ja difunt.

Ab sa firma que ilumina,
la coneix la pobre nina;
cau de genolls á sos peus;
pero María ja es fora:
li deixa 'l coixí á la vora,
mes se 'n porta 'ls dolors seus.

D' aqueix ángel sou germanes,
oh puntayres catalanes,
aqueix treball es sagrat;
á vostre mareta juntes,
vora la porta feu puntes
com la Verge us ha ensenyat.

JACINTO VERDAGUER, PBRE.

QUADROS AL VIU

UNA TRUITA A LA FRANCESA

I.

LA SENYORA MERCÉ

s al cayent de la tarde: los fanalers provehits de sas llargas perxas encenen lo gas dels carrers, y á imitació seva los fadrins y aprenents de las botigas encenen també los llums de sos respectius establiments.

Darrera 'l taulell d' una botiga de antichs perxers, nomenats are betas y fils, situada en un dels carrers de més passada de la ciutat antiga de Barcelona s' hi veu la senyora Mercé.

¿Qui es la senyora Mercé? Preguntarán mos lectors y més mas bellas lectoras?

Una senyora com n' hi ha pocas, un veritable tipo de la antiga menestrala de Barcelona, qual tipo 's va perdent cada dia y que era avans la admiració dels que visitavan nostra ciutat.

La senyora Mercé 's casá en sa jovenesa ab lo senyor Francesch Bonvehy, fill de mestre perxer y heréu de una botiga de betas y fils. L' endemá de casada, en lloch d' anarsen per aqueixos mons viatjant com avuy s' estila, sos pares que al cel sían y son marit donáren la mitja-cana y lo tirabuquet de pesar argensos de seda á la nuvia y la acompanyáren darrera 'l taulell hont la trobém vint y cinch anys més tart tant fresca, tant guapa y tant agradable com lo primer dia que,

nena encara, despatxá per primera vegada, guiada per la senyora Tana, sa sogra, la primera parroquiana que 's presenta á comprar.

La senyora Mercé era més grossa que la nena d' avans, mes tenía sos bonichs ulls negres, son color morenet clar, sas galtas rosadas, sa boqueta petita, en quals estrems negres apuntava un lleuger pel muxí que li feya molt favor. Los cabells eran negres y anava pentinada senzilla peró á la moda.

Vestía un trajo de indiana fosch y era neta y endressada com ella sola. Tenía tant lo dó de la paraula que hauría venut pedras fogueras. Qui entrava en sa botiga no 'n sortía sense comprar, puig de llenguas com la seva no n' hi havian quatre á Espanya.

La senyora Mercé tenía al seu costat á son fill en Franceset y á sa filla Siseta.

Lo primer es un jove d' uns vint y tres anys, la estampa de sa mare: son rostre está sombrejat per lleugera barba color castany fosch. Es un jove guapo, d' ulls negres, bona figura y molt elegant.

La nena es també moreneta y es sa mare á vint anys: aixerida com cap altre y ab la rialla sempre á la cara.

En la rebotiga s' hi veu al senyor Francesch que repassa 'ls comptes del dia. Es un home com n' hi ha molts, puig en botigas com las de la senyora Mercé l' amo de la casa 's veu sempre eclipsat per la mestressa, per mes que ella á cada pas diga: – Jo això ho diré al meu marit; jo no faig res qu' ell no ho vulguia.— Mes ab tot y aqueixas salvetats los marits de semblants senyoras sempre fan lo desairat paper d' un *rey consorte*.

Era, com havem dit, lo cayent de la tarde.

En Franceset y la Siseta despatxavan als que compravan en la botiga mentres la senyora Mercé enrahonava ab gran concepte ab una parroquiana.

II.

LO PROJECTE D' UN CASAMENT

Era aquesta una senyora de bona figura, de més de quaranta anys. Duya vestit de seda negre y sombrero de palla del mateix color ab un ram de violas boscanas. Vestía elegant sens pretencions.

—De manera, deya la senyora Mercé, que vosté está soleta ab son fill Enrich y ho passa molt bé.

—Sí, contestava la senyora; pero are 'm comensarán los mals de cap, perque vosté compren que l' Enrich no 's pot quedar sempre aixís, puig ja es tot un jove.

—No me 'n parli, donya Emilia, digué interrompentla la senyora Mercé. Si l' altre dia 'm vaig quedar parada! La Siseta me 'l va ensenyar quan passava, y jo que fa quatre dias l' havia vist una criatura no volía creure que aquell jove de barba rossa, que sembla un inglés, tant ben plantat y tant guapo, fos l' Enriquet que vosté portava per la ma y jugava devegadas darrera 'l taulell.

Mes tornant á lo que vosté deya dels mals de cap, are 'ls comensa, perque l' Enrich se voldrá casar y alashoras, afegí sospirant la senyora Mercé, las mares ja no som res, perque 'ls fills, donya Emilia, son de la dona y si aquesta no es una bona noya la pobre mare va á recó, ja se sap.

—Això 'm te neguitosa, senyora Mercé, y dech dirli que voldría que mon fill se casés perque 'ls joves solters sempre están en perill. Peró si s' esguerra la elecció tot está perdut y avuy tant de joves com de noyas hi ha poch que triar. Jo voldría per l' Enrich una nena de bona familia, instruida, que li agradés y que no fos cap pobra, perque avuy, senyora Mercé, los gastos de las casas s' han doblat y 's necessita qui ajudi á portar la creu.

La senyora Mercé callá y com si reflexionés digué després de sobte:

—¿Creurá, donya Emilia, qu' are m' acut una senyoreta que ni feta expressa pera 'l seu fill podría ser més apropósit?

Una nena americana, guapa, instruhida y ab vuitanta mil duros de dot.

—¿Qué diu, senyora? exclamá donya Emilia.

—Lo que sent; respongué la botiguera. Y si mento es per boca de la mamá de la nena, qu' es parroquiana de casa, y l' altre dia en confiansa va dirmho y fins me va indicar que si sabía un bon jove per la seva filla li digués, y are m' ha acudit l' Enrich de vosté. Peró això ha de quedar entre vosté y jo, perque si donya Llutgarda sabía que li he dit podría péndreho mal.

—Vol callar, senyora Mercé, digué donya Emilia, ¿per qui 'm pren á mí? No tingui por; y cregui que m' agradaría per l' Enrich una noya per l' estil y li diré á 'n ell. Peró, per coneixes, ¿cóm ho farem?

—No ho sé, digué la senyora Mercé, y posantse la ma al cap com qui está pensativa, digué: Ja ho he trobat.

Jo diré á donya Llutgarda mon pensament sense dirli que he par-

lat ab vosté. Li diré que l' Enrich es un jove que vol casarse y que m' ha encarregat sa mare que li busqués una noya de bona familia, y que per coneixes no hi hauría res millor que anar tots junts á Montserrat: la nena acompanyada de la seva mamá com amiga de la Siseta y 'l jove ab en Franceset com amich del meu fill, y jo, si 'l meu marit m' ho permet, aniré ab ells y demanaré á ma germana la Carme y á la mare que vinguin junt ab en Francesch á tenir conte la botiga durant quatre dias, ¿no li apar bé?

—¿Qué diu, si m' apar bé? Si sembla que li dictan lo que diu, contestá ab goig donya Emilia: la tardansa es lo que mata.

—Donchs jo diré á 'n en Francesch y cóntiho cosa feta.

—Y jo ho diré á l' Enrich, y crech que tot anirá bé.

—Dema veuré á donya Llutgarda.

—Demá al vespre vindré á saber la resposta.

—Senyora Mercé, vosté es una amiga com n' hi ha pocas.

—Una estima á las parroquianas; ¿qué hi vol fer?

Donya Emilia 's despedí afectuosament de la botiguera, de son marit y de sos fills, y se 'n aná depressa á casa seva, dihent entre sí durant lo camí:

¡Vuitanta mil duros! Bon dot, á fé! Conech un sens fi que no 'ls tenen y val la pena d' arreplegarlos.

Quan arribá á casa preguntá per son fill.

—Ha sortit lo senyoret, digué la cambrera, y ha dit que se 'n aniría al teatro, que soparía al restaurant y que tornaría tart.

—Això no pot quedar aixi, digué alarmada donya Emilia; aquest jove se 'm perdria darrera de sos companys y cal casarlo depressa.

Donya Emilia sopá sola y 's retirá dejorn, mes no pogué dormir.

Sentí á las duas de la nit que son fill retirava.

Aqueixas costums no m' agradan, digué la senyora. Qué se jo de ahont ve arè! Casemlo prompte ab la filla de donya Llutgarda y estará quiet á casa.

Fins á la matinada no 's adormí donya Emilia.

III

LOS VUYTANTA MIL DUROS

Tocavan las nou del matí del rellotge de paret de casa donya Emilia quan aquesta senyora, saltant de son llit, se vestí depressa y 's dirigí cap al aposento de son fill.

Ab tot lo privilegi d' una mare entrá en dit aposento y vegé al jove que dormia ab un brás fora del llit, son cap descobert, sa barba rossa y sa fesomia d' un tipo varonil bonich, més francés qu' espanyol, cosa molt comuna entre 'ls catalans.

La mare mirant embadalida á son fill deya: Sembla un Jesús, de tan hermós. Qui será la nena que no 'l vulgui, y la mare per despertarlo besá lo front de son fill.

Lo jove estirá 'ls brassos y digué ab mal humor.

—¿Qué vols mamá? Es massa aviat, deixam dormir.

—Es tart, son nou horas y 's tracta de ton porvenir.

—Lo meu porvenir no corra pressa. Deixam dormir.

—Es que vull casarte, tonto.

—No m' agrada cap dona y no 'm casaré may. Avuy aixó no ho fá cap jove decent. No corras ab lo sigle, mamá. No estás á l' altura de las circunstancias. Deixam dormir.

—Y si 't deya que 't sé una nena bonica.

—No, mamá.

—Instruhida y bona.

—Millor per ella.

—De bona familia.

—No 'n tinch de fer rés.

—Y ab vuytanta mil duros de dot.

Al sentir aqueixa paraula lo jove botá de son llit.

—Que dius, mamá, digué agafantla en sos brassos. ¿Vuytanta mil duros? Ho dius per broma, tal volta.

—Mira com s' ha despertat lo guapo, contestá donya Emilia rient. Mes tórnaten al llit que no corra tanta pressa.

—¿No corre pressa l' arreplegar vuytanta mil duros?

—Y una noya hermosa.

—Encara que fos lletja com la carassa de la Seu. Ab vuytanta mil duros n' hi ha per fer un cop de cap.

—Vesteixte, digué la seva mamá y després t' ho contaré tot.

—No, digué lo jove tornansen al llit. Estaria ab ansia y vas á contarmho are. No es veritat, mamá maca, que tant estimas al teu Euriquet, y lo jove agafá á la mare la besá ab carinyo.

Sa mare, bleda com totas, se sentá prop de son llit y li contá lo succehit lo dia abans á casa la senyora Mercé.

Donya Emilia sortí del quarto y lo jove se vestí depressa faltantli temps per enterarse de tot y esperant ab ansia l' anada á Montserrat.

A la tarde donya Emilia se vegé ab la senyora Mercé. Tot estava.

arreglat y l' endemá passat seria l' anada en lo primer tren, donantse cita á l' estació de Saragossa.

—Vosté ho arreglará tot, senyora Mercé, digué donya Emilia y farém un Sant Bruno. No es aixís.

—Vol callar, digué la botiguera.

—No per que l' Enrich no vindria observá donya Emilia.

—Se fará lo que vosté vulgui, digué la senyora Mercé. Demá passat al primer tren. No s' en descuydi.

—No tingui cuydado que l' Enrich no fallará.

Las duas senyoras se despediren mentres la senyora Mercé s' en reya per sota 'l nas.

IV.

LA AMELIA

Nos trovem en la estació del carril de Saragossa y un jove ros, vestit d' americana pantalon y hermilla color de cendra fosch, ab sombrero hongo passeja sa gentil figura y sa exquisida elegancia mirant ab impaciencia, tan prompte lo rellotge de la estació, com son rich cronómetro d' or quan sentint venir un cotxe surt al porxo y veu baixar d' aquell un jove, duas senyoras y duas senyoretas.

Lo jove era un Francesét y las senyoras eran la senyora Mercé, donya Llutgarda y las senyoretas la Siseta y l' Amelia, la hermosa americana, filla de donya Llutgarda.

No hi ha necessitat de dir que 'l jove ros era l' Enrich qui s' acostá á la senyora Mercé y á la filla, saludantlas, com igualment á son fill y feu un saludo com qui no sap res á donya Llutgarda y á sa filla.

—Tinch lo gust de presentarli, digué la senyora Mercé, dirigíntse á donya Llutgarda, al senyoret don Enrich Vilahermosa íntim amich de 'n Francesét.

Y dirigíntse al jove, li digué: Donya Llutgarda Prado Ageno, íntima amiga meva y sa filla Amelia, amiga de la Siseta.

Lo jove contestá saludant á las duas senyoras y desseguida s' establí la conversa mentres en Francesét prenia los bitllets.

Señores viajeros al tren, cridá lo mosso de l' estació y la comitiva pujá al cotxe en lo qual anaren sols.

Lo jove 's colocá prop de 'n Francesét. Las senyoras al vidre, l' una devant de l' altre y las nenas aixís mateix en los de l' esquerra.

L' Enrich feu sas observacions sobre sa futura esposa y sa mare.

Donya Llutgarda era una dona com n' hi ha moltas. Lo tipo veritable de l' americana. Es dir de la catalana que ha fet sa fortuna á América.

Donya Llutgarda, segons deyan malas llenguas feu sa fortuna venent bacallá allá á América ab son marit, pero li succehí lo que passa sempre á certas personas y es que com més volía amagarho més se li veya son llinatge, y havent olvidat son llenguatge natiu, lo catalá, y no poguent apendrer may bé lo castellá, parlava com un municipal.

L' Amelia ja era altra cosa. Nascuda á América parlava lo llenguatge del país ab lo deix criollo peculiar d' aquellas terras que li feya molta gracia.

Parexía impossible que aquellas duas senyoras fossen mare y filla, tan poch se semblavan. Donya Llutgarda era un sach de carn semblant sa cara la lluna al plé, ulls petits, nas impossible, boca de part á part, sense coll, vestida com un ninot y ab un gorro ridícul

En cambi l' Amelia era una noya casi bé guapa, de figura graciosa, ulls negres, ben vestida ab senzilla elegancia mes ab vestit de camp, percaleta rosa, sombreret rodó de palla ab cintas del color del vestit y poncelletas de rosas.

Vestida aixís la nena sens ésser una hermosura ho semblava.

Molt li agradá á l' Enrich la nena y pensá que un jove decent podia pensarhi, més que més ab lo sobre escrit dels vuytanta mil duros y un atach de feridura próxima que anunciava la complexió exuverant de donya Llutgarda, que era l' únich punt negre d' aquell projecte de boda.

Res més facil que una conversa entre joves, y noyas; aixís es que com ni uns ni altres eran muts, avans d' arribar á Moncada ja regnava entre tots la confiansa, y l' Enrich y en Francesét que apenas se coneixían ni 's saludavan, per passar per amichs de l' infantesa se tractaren de tú de cop y volta.

En Francesét y sa germana com que s' haguessin donat lo sant y senya se posaren l' un al costat de l' altre y comensaren una conversa, mentres l' Enrich y l' Amelia feyan lo mateix.

No cal dir que l' un y l' altre que sabian sens comunicarsho mútuament á qué anavan, desplegaren tots sos recursos, y avans de arribar á l' estació de Monistrol lo jove ja maquinava que 'n faria del dot de l' Amelia l' endemá que fossen casats calculant que 'n compraria una casa de setanta mil duros, destinantne deu mil per negoci.

—¡Quina vida, pensava! Ab lo que jo tinch y ab aquesta ajuda, ni 'l rey estará com jo sens contar que aquesta nena no espanta á ningú y que com més la miro més bonica la trobo.

Endevant, calor y constancia.

Arribaren á Monistrol y l' Enrich baixá primer per donar la má á las senyoras, mentres en Francesét anava per l' equipatge y 'ls cotxes. Las senyoras pujaren al cupé y los joves á la devantera.

—Por Dios que no se caiga Enrique, deya l' Amelia ab la parla americana.

—Nadie me llorará sino mi madre, digué lo jove fixant sos hermosos ulls blaus en la nena.

—Esto V. no lo sabe, contestá l' Amelia, responent á aquella mirada.

Lo jove no li contesta més que estrenyentli la má quan l' ajudá á pujar al cotxe y pensant: aixó va bé.

V

TOT VA BE

Al arribar á Montserrat la ditxosa comitiva, los joves se donaren trassa pera cercar aposentos, mentres la senyora Mercé y sa filla feren trasladar l' equipatje y arreglarho tot.

Feta la instalació determinaren que dinarian á la fonda, y en l' aposento s' arreglarian l' esmorzar y 'l sopar.

La Amélia y la seva mamá dormirian en una alcova, la senyora Mercé y sa filla en un' altre, y 'ls joves en un llit gran separat del cuarto de las senyoras.

La Siseta y sa mare arreglaren los llits, y després d' haver visitat á la Mare de Deu, se 'n anaren á dinar, puig era ja mitj dia.

A la tarde se passejaren per la montanya, tenint ocasió l' Enrich de parlar ab la Amélia, quedantne cada vegada més enamorat. Alló era un somni. Una noya tan guapa, tan instruhida y tan rica. No podia demanarse més.

Al jove se li feya tart l' arribar altra volta á Barcelona per arreglarho tot desseguida.

Era fosch, quan després d' haver assistit á la Salve tornaren als aposentos.

Pel camí l' Enrich no sabé á punt fixo lo que digué á la noya, puig enamorat com un foll vessá son cor, y la nena li contestá:

—Véase V. con mamá cuando lleguemos á Barcelona, y yo haré lo que ella quiera.

—¿Pero puedo esperar hasta entónces? digué l' Enrich.

—No sea V. loco, contestá la Amélia, son tres dias no más, y arribaren als aposentos.

—Avuy nos retirarem dejorn, digué la senyora Mercé, perque demá es dia de matinas y de bon matí anirem á la iglesia, y si aquets joves volen venir ab nosaltres no hi perdrán res.

—No som cap heretjes, respongué l' Enrich. Vindrem ab vostés.

La senyora Mercé y la Siseta arreglaren lo sopar y á las deu tothom se retirava.

—Sembla que va bé la cosa, deya 'n Franceset mentres los dos joves se despullavan per ficarse al llit

—Noy, ni pintat, digué l' Enrich, cregas que la teva mamá se pinta sola per arreglar un casament, y que are que fan estátuas á tothom vull erigirnhi una perque s' ho mereix.

Vaya un partit que m' ha buscat, mira que no hi ha més que desitjar.

Apagaren lo llum los dos joves, y durant un rato parlaren de la próxima ditxa de l' Enrich fins que s' adormiren.

VI

LA TRUYTA Á LA FRANCESA

L' endemá á las cinch del matí la senyora Mercé cridá als joves, que 's despertaren, se vestiren y sortiren á fora ahont la senyora Mercé y sa filla al cap de poch temps anaren á trobarlos.

—Y donya Llutgarda, y la Amélia? preguntá l' Enrich.

—Han tingut son, digué la Siseta rihent. Las senyoras no están fetas á llevarse dematí com nosaltres, gent de botiga.

Los jovens seguiren á las senyoras y entraren en lo magestuós temple de nostra Patrona, hont tot catalá cau de genolls.

La Siseta y sa mare s' anaren á confessar y 'ls jovens feren lo mateix.

Com á veritables cronistas, devem dir, que la confessió dels joves fou mes llarga, y que tant en Franceset com l' Enrich al acabarla

tenian los ulls espurnants de llágrimas. Rebuts los Sagraments y oida missa, se dirigiren á sos aposentos, pero la senyora Mercé al passar per lo mercat que tots los dias se fa á la plassa de la Iglesia de Montserrat, comprá ous frescos á una pagesa que 'n portava un cistell, y se 'n anaren pera preparar l' esmorzar.

—Tenim pollastres rostits, digué la senyora, peix fregit y enciam: farem una truyta á la francesa y tindrem un bon esmorzar.

La Amélia y sa mare s' havian llevat y 'ls joves las saludaren.

—Vaja, nenas, digué la senyora Mercé, arreglar la minestra.

—Yo, respongué, la Amélia rihent, si tuviera que guisar moririan ustedes todos de hambre. Pasan siglos en casa sin que penetre mi persona en la cocina.

—No, contestá donya Llutgarda, lo que es mi hija no sabe guisar ni un huevo frito.

—No 's tracta d' aixó, senyora, digué la senyora Mercé, sinó de ajudar á la Siseta, perque ella ja ho sab fer.

—¿Y bé qué s' ha de fer? digué l' Enrich.

—Encendrer foch, trinxar lo julivert, amanir l' enciam y batrer los ous.

Encara no havia acabat de dir la senyora Mercé, quan l' Enrich y en Franceset ja estavan en mánegas de camisa y mentres lo primer batía 'ls ous, l' altre ventava 'l foch. La Siseta posava l' oli á la payella y la senyora Mercé rentava l' enciam, mentres que la Amélia y la seva mamá se reventavan de riure.

—Me parece la escena de la ópera «Marta», deya la nena, cuando las señoritas rien y los jóvenes hacen andar el torno.

—No hay más que cantar el cuarteto, digué l' Enrich, y contestá en Franceset cantant: Si filerá, si filerá.

Y la Amélia feu de Marta y la Siseta de Betzy, y entre riallas y cants, fent l' Enrich de tenor y de baix en Franceset cantaren lo cuarteto morintse de riure las senyoras majors y sortint la truyta que guisá la Siseta daurada y esponjada que ni á can Justin.

¡A taula tots! digué la senyora Mercé. Entre riallas esmorzaren essent lo millor la truyta á la francesa.

—Siseta, digué l' Enrich, dirigintse á la noya, diré á la Madrona, la cuynera de casa, que vingui á apendrer llissons de vosté per fer las truytas, perque en ma vida he menjat una cosa tan bona.

La noya se 'n rigué y mudá de conversa,

Aquell dia anaren á St. Geroni, y desde la cima de la montanya santa vejeren l' hermós paissatje que tant sols se veu allí.

Dinaren á dalt de la montanya y tot fou alegría. Los negocis de l' Enrich anavan en popa y fins á donya Llutgarda se li escapava lo tractarlo de tu ab son llenguatje de municipal.

No sabém per qué quan lo jove se retirá á dormir estava un poch pensatiu.

En Franceset se dormí prompte, mes l' Enrich no tant.—Ja cal que tingui un bon dot la Amélia, pensava, puig aqueixa nena no es bona per res. No pot anar á la iglesia per no llevarse dematí, no sab ni arreglar un cuarto ni guisar un ou ferrat. Ja cal que li dongui sa mare los vuytanta mil duros, que ja 'n necessita los interessos per servey, vestits y polvos per la cara.

Lo jove s' adormí.

L' endemá tornaren á Barcelona.

Al despedirse l' Enrich ho havia olvidat tot. La Amélia era per éll la més hermosa y la més bona de las noyas.

La Amélia sabia molt, tenia molt món y estava educada á la alta escola.

Quan l' Enrich estrenyé per derrera vegada la má á la nena, lo que menos li prometé fou lo morir per ella.

L' endemá era 'l dia destinat per anar donya Emilia á demanar á la senyoreta, pero la senyora que havia tingut temps de reflexionar digué á son fill repetintli lo ditxo castellá:—*Antes no te cases mira lo que haces*, y ab pretext d' arreglar comptes y donar las gracias á la senyora Mercé, se 'n aná á la botiga y conversá llargament ab dita senyora, trayent en clar que ella no sabia de donya Llutgarda y de sa filla no més que lo que aquellas li havian dit, pero que coneixia á una familia americana que 'n podrian donar tots los informes que donya Emilia desitjés. Quedaren donchs, que la senyora Mercé acompanyanyaría á la mamá de l' Enrich á la casa de la familia americana.

VII

LOS VUYTANTA MIL DUROS DE LA AMÉLIA

Fastiguejat lo jove y enfadat ab la seva mamá per la calma ab que 's prenia la seva felicitat futura, neguitós y per distreurers se 'n aná cap al café en busca de sos antichs companys, los quals al véurel cridaren: —¿Qué t' havias mort? —¿Ahont erats? —¡Quina cara que fas! —¿Qué jugas á la bolsa? —¿Qué has fet malas? —¿Qué 't casas?

—Potser que sí, contestá enfadat l' Enrich.

—¿Quí es la desgraciada? preguntá un jove moreno y sech.

—Una nena que tu la voldrías, tonto, contestá ab vivesa l'Enrich: es maca, ben educada y rica: una americana.

—¿D' aquestas que venen los sastres á sis pessetas? digué un altre rihent.

—Vols un revés, digué l' Enrich amenassant á l' insolent. La nena que jo 't dich, te 'l dia de la boda vuytanta mil duros bitllo, bitllo.

—Se diu Amélia, y sa mare donya Llutgarda, digué lo jove moreno y sech, y 's posá á cantar ab veu de falset.

Apúnteme usted
Señor escribano
Apúnteme usted
Que lego á ún hermano
Cuatro jamones
De rico comer
Que están pintados
En una pared
Apúnteme usted
Señor escribano
Apúnteme usted.

L' Enrich perdé la paciencia y anava á tirarse al coll de son company, quan ell subjectantlo li digué: —Sossegat y escolta. Sabs que soch amich teu y no vull que 't suicidis, puig suicidi es lo que vas á fer, y com t' estimo vull impedirho y ferte saber lo que sab tothom menos tu á Barcelona. Los vuytanta mil duros de la Amélia han sigut passejats per tots los salons y tertulias de la ciutat, havent mossegat l' am en Federico, en Paco, en Nolasco, l' Alfredo, l' Alfonso, en Llorens, l' Oleguer y en Narcís y altres que no recordo que no 'm deixarán mentir. ¿No es aixís? digué, dirigintse á dos joves quals noms havia citat y que estavan allí presents.

— Y tant es aixís, digué un dels preguntats, que jo vaig tenir relacions ab la nena, creyent ab los vuytanta mil duros, y averiguat lo cas resulta que quan morí un fillastre de donya Llutgarda, jove de trenta anys, casat y ab familia, si las criaturas que te se li han mort la Amélia será la pubilla de tot, lo qual es tan probable com que tu sias l' hereu del baró de Rotschild, y no dich més per no cansarte.

—¿Y aixó es cert? preguntá ab ansietat lo jove.

—Tots ho sabem y si vols, pregúntaho un per un á tots los que t' he citat, respongué lo jove moreno. Ells t' ho dirán y afegirán que

del veritable dot de la Amélia no n' hi ha encara per la modista, los polvcs y 'ls remeys d' histérich per sa mare que parla un castellá que no hi ha res que dir.

L' Enrich se quedá confós, mudá de conversa y poch temps després se despedi de sos companys.

Al arribar á casa trobá á la seva mamá que l' esperava. Lo jove li contá lo que sos companys li havian dit.

—Qui fa cas d' uns caps verts, li digué donya Emilia. Pero jo demá aniré acompanyadá de la senyora Mercé á casa d' una familia coneguda de donya Llutgarda, y per ells ho sabré tot.

L' endemá donya Emilia feu la diligencia y resultá ni més ni menos lo que sos companys havian dit al jove.

Donya Llutgarda tenia la táctica d' aparentar que sa filla era rica, per venrer si podria engatussar á algun jove, que ab aquest esqué s' enamorés de la nena y passés després per tot. Mes la bona senyora no pensá ab lo calculistas que son los joves del dia d' avuy y que una nena ab moltas necessitats y sense diners no es tan fácil trobi marit. Aixís es que passejá la noya y son dot problemátich per tot sens poder pescar un nuvi.

En vista de semblant desengany lo jove quedá confús y plé de tristesa.

—Jo m' hauria casat are, digué ab desconsol, puig la vida de solter per un jove que te cor es enutjosa, pero ab aquest desengany já no vull pensarhi may més.

—No mancan noyas bonas entre la societat, y sinó ab tant dot ab circunstancias que 'l supleixin, digué sa mamá.

Lo jove al retirarse besá la má y 'l front á donya Emilia, qui observá una llágrima que saltava dels ulls de son fill. Aixó la desconsolá, mes no digué res.

Sol l' Enrich se despullá lentament, resá sas oracions y 's tirá al llit, mes no pogué dormir. No podia acabarse lo desengany que havia tingut.

De prompte li vingué una idea.—A Montserrat ab la Amélia hi havia una altre nena que era moreneta, molt maca y un veritable tipó catalá, una verdadera barcelonina en lo llesta y aixerida, la Siseta. Encara recordo lo cuarteto de la «Marta» que varem cantar mentres jo batía 'ls ous per la truyta, y 'l jove cantá de baix en baix: *Si filerá, si filerá,* fins que s' adormí.

L' endemá se despertá dematí ab la mateixa idea.

Se vestí y com la seva manía durava encare sortí de casa com quí diu á la bona de Deu.

No sé si las camas li portaren ó si fou expressament que lo jove passá per devant de la botiga de la senyora Mercé y, cosa rara, vejé derrera lo taulell sola á la Siseta.

Lo jove cregué grosser lo passar sens saludarla, y entrá á la botiga preguntant á la nena per sos pares.

—¿Qué tal, digué ella rihent, com li prová l' anada á Montserrat?

—Molt bé, digué lo jove, contemplant á la noya que estava roja y fresca com una rosa de Maig. May olvidaré aquesta anada y sobre tot la truyta á la francesa.

La nena esclafí la rialla y digué: —¡Quína plagasitat! Encare 'm sembla que 'ls veig á vosté y á en Franceset ab mánegas de camisa y ab los brassos nusos debatent los ous vosté, y ventant lo foch éll. No rihem poch cada vegada que 'n parlém.

—¿De debó 'n parlan? digué lo jove animantse. Y si jo li demanava á vosté, Siseta, que vingués á casa á ensenyar á la Madrona com se guisan las truytas á la francesa ¿ho faria?

—També podria la Madrona venir aquí, contestá la noya tornantse roja.

—Això serán assumptos de la mamá y dels pares de vosté, digué lo jove prenent la má á la nena y estrenyentla y mirantla al mateix temps d' un modo que li feu baixar los ulls, y saludant se despedí mentres la Siseta ab las galtas encesas y los ulls mullats de llágrimas se girava per no cridar la atenció dels que passavan pel carrer.

Quan l' Enrich va arribar á casa seva tingué una llarga conversa ab la seva mamá.

Donya Emilia estigué contenta.

Lo que volía era casar á son fill perque no se li perdés.

Aquella mateixa tarde la mamá de l' Enrich se vegé ab los pares de la Siseta y demaná á la noya.

Vuyt dias després la resposta fou favorable.

Quatre mesos més tart en lo camaril de la Mercé l' Enrich fou lo ditxós marit de la Siseta.

Los pares de la noya no li prometeren vuytanta mil duros pero n' hi donaren vint mil bitllo bitllo lo dia de la boda.

L' Enrich sabé aquell mateix dia que la Siseta l' havia estimat durant tota sa vida, mes com á dona no podia ella ser la que 'l demanés. Això l' omplí de goig.

Quan donya Llutgarda sabé lo casament de l' Enrich y la Siseta

fou cosa de taparse las orellas, puig deya penjaments de la senyora Mercé, afegint que la dita senyora havia preparat l' anada á Montserrat per fer lluhir á sa filla en perjudici de l' Amélia per poder agafar per la Siseta un bon partit.

Era veritat aixó?

No ho afirmaré ni ho negaré.

Las mares d' avuy dia quan se tracta de casar á las sevas fillas tenen més diplomacia que 'l Canceller d' Alemanya, perque aixó dels casaments son pochs y passan alts.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

EN UN ÁLBUM

¡Qué hermosa es la primavera
pels que tenen fé sencera
en las lluytas del amor!
sos clavells y encesas rosas,
sas comellas aromosas
y sas vespradas calmosas
son lo balsam d' eixos cors.

Mes pels sers que á res aspiran
y que eternament deliran,
puig que lo dupte 'ls corromp,
es la estació més traydora,
hipócrita, enganyadora,
puig serveix de cobertora
á la nuesa del mon.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

LA FLETXA D' OR

EMPRE havia cregut que 'l cas tan maravellosament pintat per en Balzac en sa «Missa del ateo» era un fruyt de sa inagotable imaginació.

No trovava possible qu' un home com Desplein, apóstol del materialisme, pogués assistir á las quatre missas qu' anyalment feya dir en profit de l' ánima de 'n Bourgeat son protector de l' infancia y que digués á Deu aquestas paraulas: «Deu meu, si hi ha un lloch hont posas després de morts als qu' han sigut perfets recordat de 'n Bourgeat.». Aquesta pregaria estava plenament en oposició ab sos pensaments. Era materialista y per lo tant tot acabava ab la mort; més enllá no hi havia rés.

Hi ha més encare. Son deixeble Bianchon que 'l cuidá en sa derrera malaltía no gosa afirmar que son mestre morís incrédul. Jo no ho entenia aixó.

Coneixía un creyent cego de las ideas materialistas y may havia observat en sos actes ni 'l més petit detall discordant ab sas creencias. Per aixó era que 'n Balzac á pesar de sa filosofía no m' acabava de convéncer.

A vegadas pensava que 'n un mateix ser una cosa es l' home íntim y una altre l' home públich; proposava 'l cas de que las ideas del un no estiguessin conformes ab las del altre, pero al fí després de

pensarhi molt sempre trovava qu' un dels dos havia de vencer desapareixent llavors lo vensut. May podia ferlos viurer al mateix temps com l' autor de la comedia humana; no me 'n quedava may més qu' un.

No obstant mas fermas creencias fillas d' un estudi profons, un dia 'm vaig convéncer de que anava equivocat. Aquell mateix home que 'm servia de model pera engendrar mas ideas devia ensenyarmho.

Al ferli un dia una visita 'm deixaren, l' instant d' anarlo á avisar, sol en una saleta vehina de son cuarto d' estudi. M' entretenia fullejant las probas d' una de sas primeras obras de la que l' editor ne preparava una segona edició. Recordo que 'l capitol quint portava per títol. «La naturalesa de l' ánima. Teoría de l' emanació y de l' absorció.»

Quant ell entrá 'm sorprengué en mitj de ma lectura.

— Vosté coneix, me digué, ab un sonris que pressagiava una confidencia, las mevas obras?

— Las conech totas, respongui.

—Pero bé, continuá tot asseyentse; la naturalesa humana es tan débil, tan sensible als fets exteriors qu' una impressió forta rebuda en la primera edat pot imposarse en l' home fins al fi de sa vida sense que l' estudi y 'l raciocini pugan may trionfar d' una absurditat. Nostra elevació intel lectual y moral no 'ns sustreu poch ni molt á las operacions naturals de nostre organisme com nostre perfeccionament material no 'ns sustreu tampoch á las enfermetats y á la mort. Salvatges ó civilisats portem ab nosaltres un mecanisme que 'ns recorda l' impressió ó l' imatge de lo que hem sentit d' important en nostra vida. Aquest macanisme no respecta á ningú y dirigint sa forsa cap alló que 'ns semblaria lo més incrédul nos conduheix insensiblement á una creencia per medi de fantasmas llarch temps desaparescuts de nostra imaginació.

Aquell profesor del materialisme. Aquell autor excomunicat pegá un cop de puny sobre la taula situada devant seu com si d' aquest modo desfogués la furor que semblava cobar en son pit.

—Mirim bé, 'm digué, no estich boig, no ¿Vosté ha llegit ma obra sobre l' indestructibilitat de la materia y de la forsa?

—Si, l' he llegida.

—Coneix mon estudi sobre 'l sistema d' Averroes?

—Si senyor.

—Pero bé, estimat amich, al vespre quan estich sol assentat sobre mon llit, quan la llum es apagada, quan he perdut lo recort de

ma biblioteca... m' agafa una set inexplicable de lo misteriós y 'm sembla reconeixer un Deu.

—Com s' explica, donchs, aquesta contradicció entre sas obras y sa creencia íntima?

—No es pas una creencia, es una superstició, un somni, una bojería, una visió que precisament se junta al mecanisme de que fa poch li parlava.

Lo sabi 's passá la má per son front plé de suor.

—Escolti, mon pare era mestre d' un petit poble de la costa.

La casa en que vaig neixer teuia un gran jardí hont passava una part del dia jogant ab mas germanas. Quan Matilde, la gran, fou posada á mitja pensió 'm quedí sol ab la petita Berta que tenia dos anys menos que jo. Nostre diálech comensava á la set del matí per acabarse á las vuyt del vespre quan sentíam la veu de la mare que deya. «Fills meus, es hora d' anar á dormir.»

Llavors feya á Berta un petó á cada galta: després ella á son torn me 'ls tornava. No podent resignarme á deixarla, jo deya: —Encare més, y comensava de nou. Després ella hi tornava. Me tocava novament á mí... Era necessari arrencarnos l' un de l' altre.

Aquella germana petita ho era tot pera mí. Me semblava que no vivía més que per ella. Al matí se 'ns vestía separadament, á n' ella en la cambra que 's partia ab la germana gran, á n' á mi en lo cuarto hont dormia al costat del de la mare.

Com las portas se quedavan obertas jo cridava; Berta estás llesta!

—Desseguida, responia ella, 'm posan las faldillas ¿y tú?

—A mi no 'm falta més que la brusa.

—Avuy fa mal dia.

—Ves depressa qu' an rem al jardí.

Arreglavam lo brenar per Matilde, un tros de carn freda ab pa y alguna fruyta. Després l anavam á acompanyar fins á la porta y la minyona la conduhía fins al col legi.

Allavoras comensava nostra jornada. Berta y jo feyam un pom de flors per la mamá y anavam á cullir maduixas, raims ó altres fruytas segons las ordres rebudas.

Una vegada complert lo deber comensava 'l joch. Los vehins nos feyan numerosos presents cada cap d' any. Aixís es que teniam tota classe de joguinas; cordas pera saltar, cavalls, carros, soldats, globos de totas dimensions y una capsa de colors pels dias de pluja que no podiam sortir de casa.

Sabiam partir y variar nostres plahers; tan aviat assentats sobre

un banch de fusta pintat de vert que ombrejava un espés fullatje, tant aviat corrent entre las flors tot cassant papallonas. May nos cansavam ni 'ns aburriam. Las ninas de Berta s' explicavan com personas naturals, valentse de la parla de ma germana y 'l meu pallasso 'ls responía ab ma boca fentlas riurer ab sos acudits.

Un dia Berta caygué malalta. Tenia anginas. A penas me deixavan entrar en son cuarto una vegada al dia pera ferli un petó. Estava calenta y penosament apoyava sos llavis sobre ma galta, girantse després fent un petit sospir.

Jo sortía ab lo cor trist y 'ls ulls mullats.

—Quán estará curada? vaig preguntar un dia.

—Aviat, fill meu, aviat; me digué mon pare.

Oh! Com los dias me semblaren llarchs llavoras! Los passava casi enters assentat en un grahó de la porta de la entrada no sabent qué fer ni qué dir.

Mes tart fins se 'm privá d' entrar en la cambra... y un dia vaig veure la mamá caurer plorant en los brassos de mon pare. Aquest la apretava contra son cor y semblava respirar fatigosament: son pit s' aixecava á grossos bots y las llágrimas rodavan per sas galtas.

Qué passava, donchs? Vaig sentir que una de las criadas deya á la vehina «La petita Berta s' ha mort.»

Morta? Qué volia dir aixó d' esser morta? Pensava jo.

Vaig preguntar á ma pobre mare: Ma germaneta tornará, no es veritat?

Y ma mare no 'm va respondrer.

Al vespre després d' haver reflexionat llarch temps, resolguí reveurer á ma germana petita. Aquest projecte m' havia ocupat tot lo dia y havia fet mon plan. Pensava que á l' hora de sopar dels criats, podria escaparme sense ser vist á la cambra mortuoria.

Devian esser las sis del vespre quan de puntetas vaig arribar devant de la porta. Obrí dolsament. Era als últims del mes d' Agost; lo sol s' havia post pero encare era de dia. Havian deixat la finestra oberta; lo cel sense un núvol, blau pálit, tenia l' imatjo de l' infinit.

Ma mirada aná dreta al llit. Berta s' estava allá, inmóvil, blanca com lo marbre. Era encare la cara tan estimada, pero cóm me semblá cambiada! La nit havia caygut sobre aquells ulls abans plens de vida y resplandor. Las mans juntas com petrificadas. Un petit St. Crist estava estirat sobre son pit... Me vaig acostar al cadavre y vaig apoyar plorant mos llavis sobre 'l front glassat de ma germaneta Berta

No se quina intuició m' havia tocat al cor y al cervell. Jo comprenía... endevinava...

De cop... oh! n' estich segur!... quan en lo desespero de mon dolor posava boig mos llavis sobre sos llavis, vaig veurer sortir de sa boca una petita fletxa d'or tan fina que semblava una guspira de foch.

Mon cor d' infant s' aixecá portat per una ona pera perseguir eternament aquella fletxa que desaparegué en lo cel seguida llarch temps per mos ulls desde la finestra.

Al arribar aquí la vista del sabi era esbarriada y una grogor forta cubría son semblant.

Fa d' aixó, continuá, cuaranta nou anys. Donchs bé, quan he acabat mos travalls, quan me sento lluny del mon, quan ma soletat es complerta, absoluta,... veig de nou la petita fletxa d' or que s' enlayrava dels llavis de la morta... m' agafa set de lo d' allá dalt... necessitat d' aferrarme á una corda que caygui del cel. Miro enlayre, entre las bromas... y bestialment, á pesar meu mentres me rich de mi meteix y 'm dono vergonya de ma feblesa, experimento una fascinació... veig las tombas obrirse... y furiós estripo mos llibres y manuscrits.

Lo materialista se quedá abatut, lo cap sobre la taula, entre las mans.

Jo vaig sortir respectant sa pena y dihent: «En Balzac tenia rahó.»

LLUIS BERENGUER.

Louvain 30 Juny 1889.

LO FILADOR D' OR

Á D. JOAQUIM CABOT Y ROVIRA

N' hi ha un argenter
á la Argentería,
de tant filar or
li diuhen Orfila.
Lo fila tan prim
que tot just s' ovira,
n' apar un cabell
del front d' una nina.
Lo filador d' or
diu que 'n te una filla,
que es un pom de flors
no cal que us ho diga;
fila l' or com ell
y la plata fina,
retalla brillants
y perles enfila.
Qui s' hi casará
pot plantar botiga;
no 's casa ella, nó,
que 's fá *Josefina*
lo primer dijous
de Pascua Florida.

Quan vora l' altar
son cabell deslliga,
n' apar un riu d or
que surt de la riba
un camp de forment
que la fals inclina.
Son pare que 'l pert
ne cull les espigues
rosantles ab flors,
ab besos humintles,
y trist y solet
torna á la botiga
la garba de rulls
que avuy n' ha sortida.
N' hi ha un argenter
á la Argenteria,
de tant filar or
li diuhen Orfila,
pero pel veynat
no falta qui diga
que ven per fil d' or
cabell de sa filla.

JASCINTO VERDAGUER, PRÉBERE.

* * *

D' allá del horisont pe' entre las ombras
que s' ajeuhen per tot, arriva encara
la remor del combat, fonda, confusa,
per mil sons diabólichs engendrada
com la del huracá que 'l vent escombra
de sobre una planura solitaria;
torrent que pressurós fa 'l seu viatje
vers l' Aquerònt arrossegant las rassas,

La polsaguera que 'ls caballs aixecan
engrunant los terrossos per hont passan,
planer incult de part d' allá, ab tristesa
á la nit esblanqueixli la mortalla,
y en la enternida vista s' agromolla
dels vensuts y 'ls ferits, com si ab sa grapa
la Mort clement los hi tirés, privantlos
de veure los horrors de la batalla.

Se va fent tart! D' allá ningú recula
dels gemechs del ferit en recordansa,

aquissats com mastins, fidels tot hora
pera guardar del amo las espatllas.

—Miréu, diu un á ne 'l que te á la vora
mitj recolsat en una seca mata,
xupeume aquesta sang que se desborda
d' aqueix costat y ab lo terreny m' empasta,
com vos poguéu, si es que podéu ¡m' escolo!

—Prou qu' ho faria ¡oh Deu! si aquesta cama
moure 'm deixés; la Mort se m' hi repenja.
¿Mes ¡ay! sou enemich?...
—¿No heu tingut mare?
—Si, si! com vos ne tinch; mes no 'm puch moure;
no es qu' os odie pas. A l' impensada
som ovellas los uns y llops los altres,
quan nos topém en los cimals ó planas
empaytant ó fugint.
—¡Oh... si oblidesseu
que á los meus avorriu...
—Si en ma encontrada
no hi vinguereu á ofendrem; de mas terras
vos may heu pres un gra, ni un bri de palla,
ni may tingué vigor ma fantasía
per somiá' enemichs y las batallas...
perdoneume!... no puch...
—Pero jo 'm moro!

Y suspirant no gosa ni palparse
mentre l' ardor ab que poch ans corría
á un trist alé poquet á poch s' apaga;
eix afany de matar qu' entre cridoria
del combat en la brega s' encomana,
quan s' hi agitaù los sers semblant las onas
d' un occeá que 'l Boreas hi cavalca.

—¿Qui may d' aixó 'l pressentiment haguera?
—Per' 'xó 'ns tragueren de la llar y ja ara
qu' es lo temps de segar, la faus lluenta
no mouré contre 'l blat vora de casa,
ni sentiré 'l cruxir de las carretas;
maymés!... axó es molt lluny ¡molt lluny!
— Calmeuvos
¿qui sab!...
—¡Y ningú torna á recullirnos!
¿No sentíu del canó la veu geganta
que fa lleva' 'ls voltors y apar cridarlos
perque en exa amplitut no perden rastre?

Descoratjats, recordan ab tristesa
tot lo que lluny d' allí més estimavan,
y entre l' espessa boyra ab que la febre
cinyeixlos lo cervell, hermosas s' alsan
per la ma del dolor que las dibuixa,
las imatjes al cor endormiscadas.

De reveure la llar y aquells altivols
arbres tots plens de joventut, qu' axamplan
sos brassos vora l' era, ó que 's vestexen
de vert en los torrents de l' encontrada;

De retrovar la dona, la bellesa
que 'ls ulls y 'l cor enamorats tastavan,
la que volia lliris, balsaminas,
y cansons de la terra en jorns de Pascua;

D' oir la veu del riu magestuosa
sentat en la vorera á ne la tarde,
mentre 'ls aucells cansats l' espay travessan
y ab las arenas juga la quitxalla;
Y de trovar aprés prop de la porta

seguda en un padrís la pobre mare,
que la viram te á joch, quan ma invisible
pe 'l cel oli sagrat posa á las llantias;
de tot axó, de tot axó, no 'n queda
en las platjas del cor una esperansa.

—Son los vostres que enllá esferehits reculan
confosos los pastors ab las remadas;
mes, per guanyar eix pla hont ni l' herha hi furga,
havem dexat un mort en cada passa.
—Tant se val ¡tan se val! No senti enveja
d' un pam de terra més, quan la mirada
en l' horisont del poble 'l vol perdia,
cenyidor del meu mon, qu' allí acabava!
—Sota 'l trespol de los palaus hi tenen
no més salvats sos fills las pobres mares.
—Ben segur ¡ay Deu meu!
—No 'us deu fadiga;
l' ayre del vespre 'us tornara la calma.
—No... si sabéu resar, reséu, que 'm moro
—Mes ¿qué teniu?
—Aquí sento una grapa.

Y fins al moribunt com pot s' acosta
l' altre ferit arrossegant la cama,
y á la tenue claror de las estrellas
li fa un coxí de sa sagnosa falda.
En tant raners al camp ¡cóm se rabejan
los aucellots de nit ventant las alas!
Lo moribunt los sent.
—¡Ay! ampareume
ni que more exa nit fins á l' albada.

Per' xo l' altre ab la veyna los esquiva
y ab un tros de capot la fas ampara
d' aquell pobre enemich que despedintse,
«¡perdoneume!» ab la veu confosa esclama

y sanglota y després palit comensa
la son aquella que maymés s' acaba,
sens ascoltar al que ploros contesta:
«Aqui l' humanitat, allá la patria.»

ALFONS M. PARÉS.

LA BARRETINA

Primer accéssit á la *Flor Natural* en lo certamen de Vilanova y Geltrú.

May he sabut ahont nasqué,
Perqué s' ho calla la historia;
Pro sé qu' es senyal de gloria
Y catalana vol sè'.

Criada ab gent de cor franch,
Per filla de casa passa:
Té l' orgull de nostra rassa
Y 'l color de nostra sanch.

Cenyint dels valents lo front,
Com una ensenya gloriosa,
S' ha passejat victoriosa
Per tots los confins del mon.

La van veure 'ls africans,
Lluytar en fera campanya,
Vetllant per la honra d' Espanya
Sobre 'l cap dels catalans.

La vegé 'l francés poruch,
Alsars' com encrespada ona,
Pels muradals de Girona
Y pels penyalars del Bruch.

Qu' ella posá á ratlla 'l vol
De las áligas francesas
Y ha enaltit ab sas proesas
Lo nom del poble espanyol.

La va en Roger passejar
Per las mars, en sa galera
Y la prengué per senyera
L' invencible almogavar.

Anyorada per los grechs,
Viu en vilas catalanas
Y salta en nostras sardanas
Y acut á nostres aplechs.

La retratan en son fons
Las onadas crestallinas
Y fins las auras marinas
Se la menjan á petóns.

Que aqui la estimén de cor,
Tenintla per catalana;
La mirém com á germana,
La servém com un tresor.

Encare 's véu pels carrers
Y pels camps la barretina,
Y encare en la mar llatina
La portan los mariners.

No temau jamay que mória,
Qu' es de nostre rassa orgull
Y es de nostre historia 'l full
De mes honrosa memoria.

Es bella com nostre escut,
Com nostras barras, vermella,
Y jamay á l' ombra d' ella
Cap batalla havém perdut.

FRANCESCH **MARULL.**

¡FLOR MARCIDA!

La vegí mala al llit y esmortuida
com també ho es la flor de ma esperansa;
y al darli l' encaixada ab ma frissosa...
dels seus ulls rodolant caygué una llágrima.

Com abella en la flor, nectar dolcissim,
ab anhel vaig cullirla y aspirarla:
llágrima dolsa de son cor eixida,
¡quan amarga ha sigut per la meva ánima.

R. G Y R.

Molins de Rey